

- De digitale scheidslijn overbruggen
- Vragen
- Geen geheime
- Web vers
- Nooit

De digitale scheidslijn overbruggen: effectief partnerschap in het digitale tijdperk 37ste LIBER conferentie in Turkije

Bij zijn aanstelling tot eerste 'executive director' van LIBER op 1 juni 2008, gaf Wouter Schallier in zijn artikel *LIBER, een uniek forum voor Europese bibliotheeksamenwerking*¹ een overzicht van de activiteiten van LIBER en een vooruitblik op nieuwe initiatieven. Niet alleen het formaat van de jaarlijkse conferentie, ook de 'Professional divisions' en de volledige organisatiestructuur en -strategie worden herzien. De 37ste conferentie sloot dus in meerdere opzichten een tijdperk af.

Intussen heeft iedereen vrije toegang tot het tijdschrift *LIBER Quarterly*. In het laatste nummer van 2008 is ruim de helft van de conferentiebijdragen in artikelvorm beschikbaar. Ze bestrijken de thematische sessies en bieden een goede inhoudelijke dekking. Ik beperk me tot enkele initiatieven en inzichten die me hebben aangesproken en aangezet tot nadenken over beleidsprioriteiten.

Bekendmaken om te bezorgen

De vertaling van de titel van de preconferentie, 'Discovery to delivery, a European Resource Discovery Place', klinkt wat bevreemdend. Eigenlijk ging het om het verder zoeken naar een antwoord op enkele strategische kwesties die aan bod kwamen op de 'LIBER/EBLIDA Workshop on the Digitization of Library Material in Europe'.

LIBER en EBLIDA hebben in 2007 samen de Joint Expert Group on Digitisation and Online Access (JEGDO) opgericht. Een van de eerste initiatieven van de expertgroep is een controlelijst samenstellen, op te vatten als een **leidraad voor digitaliseringsprojecten** met aandacht voor selectiecriteria, technische standaarden, kostenmodellen, metadata, auteursrecht ... Nog in 2007 ging de Blue Ribbon Task Force on Sustainable Digital Preservation and Access (BRTF-SPDA) van start. Deze werkgroep wil de duurzaamheid van digitaliseringsprojecten onderzoeken om aanbevelingen te formuleren voor de economische levensvatbaarheid ervan. Life Cycle Information for E-Literature (LIFE) is dan weer

een project dat een methodologie ontwikkeld heeft om de levenscyclus en de conserveringskosten van digitale collecties te analyseren en te berekenen.

Om samenwerking over de grenzen heen aan te moedigen bracht de European Commission on Preservation and Access (ECPA) alle **Europese conserveringsinitiatieven** in kaart. De 'Preservation map of Europe' blijkt echter voor het laatst te zijn bijgewerkt in 2003. Maar op 24 december 2008 was er goed nieuws: na een eerste valse start was Europeana toegankelijk, met de boodschap echter dat het aantal gebruikers beperkt is op piekmomenten. België is in **Europeana** aanwezig met de Vlaamse Kunstcollectie, de topografische collectie van de Universiteitsbibliotheek Gent en de virtuele tentoonstellingen van de Koninklijke Bibliotheek (KBR). Het museum van Mariemont staat in de startblokken. De KU Leuven en de KBR staan vermeld op de lijst van partners. Verder is het nog steeds zoeken naar of wachten op coördinatie en effectief partnerschap op landelijk en/of regionaal niveau. Zelfs als ervoor geopteerd zou worden om alles te digitaliseren en de gebruiker te laten beslissen, is een minimum aan overleg en coördinatie aangewezen.

Als afsluiter van de pre-conferentie wees Professor Oktay Yenal, lid van de Raad van Bestuur van de organiserende Koç universiteit en voormalig directeur van de Wereldbank, in zijn keynote speech op **de noodzaak om studenten niet alleen kennis bij te brengen, maar ook een helder redeneervermogen**. Bibliotheken mogen als instellingen gespecialiseerd in kennisoverdracht, de noodzakelijke voorwaarden voor een opvoeding tot rationeel denken niet uit het oog verliezen. Een pleidooi voor een kritisch gebruik van informatiebronnen. Waarom niet nog verder gaan en een beperkter gebruik en dus een selectief aanbod van bronnen overwegen, om open en creatief denken opnieuw meer ruimte te geven? Durven we de trend in vraag stellen dat alle universiteitsbibliotheken toegang verlenen tot zoveel mogelijk betalende elektronische bronnen? Een selectief aanbod vereist alvast een systematische analyse van het gebruik en permanent overleg met docenten en onderzoekers.

Collectiebeleid en webarchivering

Gildas Illien werd in 2005 door de Bibliothèque nationale de France (BnF) aangeworven als projectmanager webarchivering en is momenteel hoofd van de nieuw opgerichte dienst digitaal wettelijk depot. Vanuit de ervaring van de BnF gaf Illien een overzicht van de essentiële kwesties die uitgeklaard moeten worden om een **webarchiveringsstrategie** te kunnen definiëren als kader voor een selectiebeleid. Illien onderscheidt volgende aandachtspunten:

- media: wat is een webdocument?
- missie: hoe worden de begrippen 'wettelijk depot' en 'collectie' bij webarchivering geïnterpreteerd?
- territorium: hoe kan een nationaal er uitzien?
- schaalbaarheid: hoe realistisch is het om richtlijnen te formuleren voor selectie op webniveau?
- bekendmaking en ethiek: waar liggen de grenzen van de privacy op het web?
- vakgebieden: zijn encyclopedisme en classificaties nog van betekenis op het web?

Het traject dat de BnF hierin heeft afgelegd, is goed gedocumenteerd en de informatie is uiteraard beschikbaar op het web. Illien wees verder op de noodzaak om de klassieke jobprofielen te herzien. Hij denkt hierbij aan een digitale beheerder (*digital curator*) die de competenties van bibliothecaris en informatietechnoloog combineert.

Pertti Vakkari, professor Informatiestudies aan de Universiteit van Tampere, heeft als specifiek onderzoeksdomein het zoeken naar en het gebruiken van informatie. Hij gaf een toelichting bij de analyse van **hoe het gebruik van elektronische informatiebronnen de kijk van wetenschappers op hun werk en hun publicatiegedrag beïnvloedt**. FinElib, de Finse nationale elektronische bibliotheek, organiseerde in 2007 al voor de negende keer een bevraging naar het gebruik van de elektronische bronnen die het FinElib-consortium ter beschikking stelt. De vragenlijst werd opgesteld in samenwerking met Carol Tenopir van de Universiteit van Tennessee, waardoor het mogelijk is de resultaten te vergelijken

met onderzoek elders. Sinds FinElib een extra inspanning deed om elektronische bronnen voor de humane en sociale wetenschappen aan te schaffen, is het gebruik ervan toegenomen. Toch blijven geneeskunde en exacte wetenschappen de grote koplopers. In alle sectoren worden woordenboeken, naslagwerken, secundaire databanken en tijdschriften het vaakst geraadpleegd. Elektronische boeken worden vooralsnog weinig gebruikt. In hogescholen, universiteiten en onderzoeksinstituten zegt 20 tot 30% van de respondenten geen **e-books** te 'lezen', in openbare bibliotheken loopt dat cijfer op tot 60%.

Nog in het domein van gebruiksonderzoek trok de laatste spreker, Sebastian Mundt van de Hochschule der Medien van de Universität Stuttgart, onze bijzondere aandacht met de 'Bibliotheksindex'(BIX). BIX werd in 1999 gelanceerd door De Bertelsmann Stiftung en het Deutscher Bibliotheksverband (DBV) als een **benchmarking project om de performantie van openbare bibliotheken te meten**. Later werden ook universiteitsbibliotheken in het project opgenomen. LibQUALTM, dat eveneens aan het eind van de jaren 1990 ontwikkeld werd om de kwaliteit van de dienstverlening van bibliotheken te bepalen, te meten en onderling te vergelijken, is bij ons beter bekend en wordt intussen ook in meerdere universiteitsbibliotheken toegepast. LibQUALTM is in samenspraak met de gebruikers uitgewerkt. Bij BIX ligt de nadruk meer op communicatie naar de besluitvormers en op marketing. Het geeft bijvoorbeeld aandacht aan de opstelling van een ranking van de deelnemende bibliotheken, en het glossy magazine *BIX-Illustrierte* richt zich niet meteen tot bibliotheekgebruikers.

Europese initiatieven voor wetenschappelijke communicatie

De derde congresdag ging van start met een overzicht van de **Europese projecten rond wetenschappelijke communicatie**, voorgesteld door David Posser, directeur van SPARC. Achtereenvolgens kwamen **DRIVER**, **SCOAP** en **DART** aan bod. Al deze presentaties zijn opgenomen in *LIBER Quarterly*.

Twee projecten trokken mijn aandacht. Het Joint Information Systems Committee (JISC) initieerde in 2007 de 'Repository Interface for Overlaid Journal Archives', het **RIOJA**-project. Dat onderzoekt het fenomeen van 'overlay journals', open-access tijdschriften (OA) waarvan de inhoud vrij beschikbaar is via één of meerdere instellingsarchieven (repositories). Er werd gekozen voor de astrofysica als interessant onderzoeksdomein, ook omdat deze discipline sterk aanwezig is in **arXiv**, het archief dat vrije toegang biedt tot de pre-publicaties van artikels in diverse bètawetenschappen. Het is inmiddels duidelijk dat de interactie tussen instellingsarchieven en OA enerzijds en wetenschappelijke tijdschriften anderzijds noopt tot nieuwe modellen. Een belangrijke bijkomende overweging is dat onderzoekers ook behoefte hebben aan toegang tot onderzoeksdata en aan andere

diensten die hen een meerwaarde bieden. En dan komen we al gauw terecht bij e-science en de rol die universiteitsbibliotheken daarin zouden kunnen en moeten opnemen.

Interessant is het EPSRC Digital Repositories e-Science Network (DreSNet), ontstaan vanuit de interesse om **synergieën tussen e-science en instellingsarchieven** te realiseren. Sommige instellingen gebruiken die 'digital repositories' namelijk ook om (ruwe) onderzoeksdata te beheren.

Als afsluiter van de sessie vatte Sybolt Noorda de digitale uitdaging voor Europa samen. Daarvan is me enkel de slagzin bijgebleven: "Hoe meer informatie, hoe meer weg-wijzers er nodig zijn".

Aan beide kanten van de Bosporus

In haar welkomwoord wees Didar Bayir, directrice van de Suna Kiraç bibliotheek, op de bibliotheektraditie van het enige land ter wereld dat twee continenten overbrugt en het beste van Azië en Europa verenigt. Naar aanleiding van de LIBER-conferentie werd een bundel aangeboden waarin de Turkse bibliotheeksector wordt voorgesteld, en waarin ook een hoofdstuk over open access en instellingsarchieven is opgenomen. En inderdaad, het is een intrigerende mengeling van geavanceerd beheer en Oosterse gelatenheid, die

voor mij erg tastbaar was in de **Süleymaniye Manuscript Library**. Tijdens de bibliotheekbezoeken die traditiegetrouw de conferentie afsluiten, waren we er te gast.

Dicht opeengepakt in een veel te kleine, duffe ruimte zaten de medewerkers van het digitaliseringsdepartement, met geavanceerde apparatuur onverstoordbaar manuscripten in te scannen.

Afspraak volgende zomer in Toulouse, met een warme oproep tot het middenkader om erbij te zijn.

Noot

1. Schallier, Wouter, *Liber, een uniek forum voor Europese bibliotheeksamenwerking*, in: *Bibliotheek- & archiefgids*, 84 (2008) 5; p. 17-21.

Referenties

- www.libereurope.eu/node/98 37th LIBER Annual General Conference
- Koç University Suna Kiraç Library, Turkey, 1-5 July 2008.
- <http://liber.library.uu.nl/> LIBER Quarterly, 18 (2008) 3-4.
- www.libereurope.eu/node/142 LIBER/EBLIDA Workshop on the Digitization of Library Material in Europe, Copenhagen, October 2007.
- www.eblida.org/index.php?page=jegdo Joint Expert Group on Digitization and Online Access (JEGDO).
- blueribbontaskforce.sdsc.edu/about.html Blue Ribbon Task Force on Sustainable
- Digital Preservation and Access (BRTF-SPDA).
- www.life.ac.uk Life Cycle Information for E-Literature (LIFE).
- www.knav.nl/ecpa/about.html European Commission on Preservation and Access (ECPA).
- www.europeana.eu/portal/ Europeana.
- <http://www.ucl.ac.uk/ls/rioja/about/> Repository Interface for Overlaid Journal Archives (RIOJA).
- <http://arxiv.org/> Open access to 515,787 e-prints in Physics, Mathematics, Computer Science, Quantitative Biology and Statistics, Cornell University Library.
- <http://www.dresnet.net/> EPSRC Digital Repositories E-science Network, DreSNet.
- www.bnf.fr/pages/infopro/depotleg/dl-internet_pratique.htm Le dépôt légal de
- *l'Internet en théorie et en pratique*, Gildas Illien, IFLA 2008.
- www.ifla.org/VI/4/news/ipnn40.pdf International Preservation News, december 2008, n° 40. Des identifiants pérennes pour les ressources numériques: l'expérience de la BnF (p. 16-26); Web archiving at the BnF (p. 27-34).
- www.ku.edu.tr/ku/images/LIBER/vakkari_influence_liber.ppt Perceived influence of the use of electronic information resources on scholarly work and publication productivity, Pertti Vakkari, LIBER 2008. Zie ook JASIST 59 (4); p. 602-612.
- www.nationallibrary.fi/libraries/finelib/imapctandevaluation/userquestionnaires.html FinElib User Questionnaires.
- www.bix-bibliotheeksindex.de/ Der Bibliotheksindex (BIX).
- <http://liber2009.biu-toulouse.fr/> LIBER Annual Conference Toulouse 2009.
- D. BAYIR (red.), *Turkish libraries in transition: new opportunities and challenges*. - Istanbul, 2008. (Turkish Librarians Association; 51).

Katrien Bergé, directrice

Bibliothèque universitaire Moretus Plantin
katrien.berge@fundp.ac.be